

DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2023.3.9>

УДК 37.013.83(438)

Марія Яремчук

ORCID iD 0009-0006-1224-5226

магістрантка Факультету педагогічної освіти,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
бульвар І. Шамо, 18/2, 02154 Київ, Україна,
mashayaremchuk2000@ukr.net

ПРОБЛЕМА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Стаття присвячена аналізу педагогічного дискурсу проблеми освіти дорослих у Республіці Польща. Виховання дорослих розглядається з точки зору цілісного життя як процес розвитку дорослої людини. Показано, що функції та цілі освіти дорослих упродовж років змінювалися. Разом з тим освіта дорослих не помічалася на формальному рівні, незважаючи на її існування. Фактично розвиток освіти дорослих у Республіці Польща розпочався разом зі стрімким розвитком техніки та науки, а також зі змінами, що відбувалися в соціально-економічних відносинах. У Республіці Польща найбільш значущі концепції освіти дорослих з'явилися під час кризи феодальної економіки та необхідності надання допомоги польській державності щодо відновлення незалежності Польщі. У ті часи в освіті домінували цілі патріотичного виховання в поєднанні із солідарністю працівників. У наш час відбувається надзвичайно швидкий розвиток науки і техніки, зміни в соціально-економічних відносинах, які змушують людей безперервно підвищувати кваліфікацію. Польські дослідники проблем освіти дорослих виділяють 4 основні завдання оптимальної професійної поведінки сучасного працівника: увага до кваліфікації; набуття професійного досвіду; збереження професійної гнучкості; охорона здоров'я. Освіта дорослих відбувається відповідно до таких видів навчальної діяльності: формальна освіта; неформальна освіта за певною програмою; неформальне навчання та вдосконалення без посилання на конкретну навчальну програму чи обсяг змісту; неформальне навчання як будь-який вид діяльності без заздалегідь розробленої програми та при будь-яких обставинах.

Ключові слова: дорослий учень, інформальна освіта, мотиви і спонукальні чинники до освіти, неформальна освіта, освіта дорослих, формальна освіта.

ВСТУП

Поняття «освіта дорослих» або «освіта для дорослих» розуміється в Республіці Польща як всі неформальні та формальні освітні процеси, які розширюють або доповнюють освіту людини, отриману в школі. Під цим поняттям також розуміють практичну освіту, завдяки якій дорослі розвивають свої навички, набувають знання, підвищують професійну кваліфікацію. Поняття «освіта дорослих» також вживається, коли мова йде про набуття дорослою людиною нових навичок, збагачення духовного особистого життя, що дає можливість брати активну участь в економічному, соціальному та культурному розвитку суспільства. Вищезгаданий термін узгоджується з визначенням, прийнятим на Генеральній конференції ЮНЕСКО (UNESCO Recommendation on Adult Learning and Education, 2015).

Виховання дорослих розглядають також з точки зору цілісного життя як процес розвитку дорослої людини, який розумівся так ще в давнину, оскільки виховання як явище існує стільки, скільки існують людські суспільства. Згадки про освіту дорослих можна знайти в працях Сократа, у відомому творі Платона під назвою «Республіка», де

були представлені ранні концепції освіти дорослих разом з можливістю навчання найталановитіших осіб до тридцяти п'яти років (Moos, 2012).

Протягом століть людством створювалися різні концепції освіти дорослих, які здебільшого залишалися в теоретичній сфері. Така ситуація змінилася з часом у результаті глибоких змін у суспільних відносинах і способах виробництва матеріальних благ, які відбулися в другій половині XVIII століття в Англії, з початком промислової революції. Значні соціально-економічні зміни, що відбувалися в той час, швидко зростання кількості осіб, зайнятих у промисловості, велика кількість внутрішньої міграції населення в напрямках від села до великих і менших міст та промислових центрів, які на той час швидко розвивалися і де можна було знайти роботу, призвели до появи нових освітніх потреб (Moos, 2012).

Попит на кваліфіковану робочу силу вплинув на створення та розвиток закладів, спрямованих на навчання дорослих. Вперше такі заклади з'явилися в Англії, де наприкінці XVIII ст. почали організовувати для робітників лекції та бесіди на важливі професійні, а також соціальні та політичні теми, для працівників створювалися дискусійні клуби, освітні асоціації. Тоді ж виникли недільні школи та самоосвітній рух. Перша школа тільки для дорослих була відкрита в м. Ноттінгем в 1798 р. (Drzażdżewski, 2021).

У 30-х рр. XIX ст. люди, які до того часу здобували освіту в закладах, що організовувалися і управлялися представниками середніх і вищих соціальних верств, а також англійські робітники почали здійснювати самостійні кроки в напрямі задоволення власних освітніх потреб, що відбилося у чартистському русі. У рамках цього руху створювалися і розвивалися різноманітні форми освіти, з'являлися культурно-освітні заклади, серед яких: лекторії, читальні, бібліотеки, товариства самоосвіти, дискусійні клуби, школи для дорослих тощо (Drzażdżewski, 2021).

Як зазначають польські джерела, діяльність цього руху стала доказом того, що освіта дорослого робітничого класу перестала бути просто чистою ідеєю, а стала фактом, який залишив незабутній слід у розвитку освітньої думки, проклавши шлях для подальшого розвитку освіти робітничого класу не тільки в самій Англії, а й в інших країнах (Drzażdżewski, 2021).

Окремі аспекти освіти дорослих досліджують українські вчені: М. Васильєва, А. Вихрущ, Л. Лук'янова, М. Пастушок, Л. Хоружа та інші.

Серед польських дослідників, які мають напрацювання з проблем освіти дорослих, зокрема можна виділити праці А. Андрушкевич, К. Блещинської, Й. Вольчек, Е. Дубас, В. Крушельницького, М. Малевського, А. Мушинського, М. Орловської, М. Петелевич, Й. Пенькош, С. Торес та інших.

Сьогодення актуалізує потребу дослідження освіти дорослих з огляду на її соціально-економічне значення, вагомість для вирішення питань гуманізації освіти, особистісного розвитку людини впродовж життя, досягнення цілей сталого розвитку.

Духовна і територіальна спорідненість українського і польського народу, яка яскраво проявилася під час війни в Україні, євроінтеграційні наміри України зумовили **мету статті**, яка полягає в розгляді педагогічного дискурсу проблеми освіти дорослих у Республіці Польща.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Функції та цілі освіти дорослих упродовж років змінювалися. Разом з тим освіта дорослих не помічалася на формальному рівні, незважаючи на її існування. Фактично розвиток освіти дорослих розпочався разом зі стрімким розвитком техніки та науки, а також зі змінами, що відбувалися в соціально-економічних відносинах.

Найважливішою метою освіти для дорослих стало надання їм необхідних знань та вмінь щодо використання машин, нового обладнання або вдосконалення власних знань у промисловій галузі в період швидких технологічних змін (Solarczyk-Ambrozik, 2002).

У Республіці Польща найбільш значущі концепції у створенні системи освіти дорослих з'явилися під час кризи феодальної економіки та необхідності надання допомоги польській державності щодо відновлення незалежності Польщі. У ті часи в освіті домінували цілі патріотичного виховання в поєднанні із солідарністю працівників, а тому значної актуальності набуло гасло «через освіту до свободи» (Drzażdżewski, 2021). У міжвоєнні роки ХХ ст. переважна більшість освітніх заходів, орієнтованих на дорослих, була спрямована на формування в них патріотизму, створення співробітництва та солідарності з іншими національними та соціальними групами, пом'якшення вад у суспільстві та конфліктів між класами і партіями з метою кращої адаптації фахівців до діяльності в країні, що відбудовувалася (Drzażdżewski, 2021).

У навчанні дорослих після Другої світової війни, як зазначають польські вчені, велика увага приділялася формуванню усвідомлення причетності до новітньої суспільної системи та утвердженню нових політичних союзів (Drzażdżewski, 2021).

Політична криза наприкінці 1980-х та на початку 1990-х рр. призвела до подальших змін в освітніх цілях освіти дорослих у Польщі. У системі освіти дорослих почали прагнути до відтворення християнських та патріотичних цінностей, передачі справжньої історії своєї батьківщини прийдешнім поколінням та розвитку індивідуальних потреб людей в освіті задля прогресу суспільства (Топузов, 2014).

М. Malewski (2006) зазначає, що, розглядаючи функції освіти дорослих, необхідно звернути увагу на дві основні, а саме (с. 25):

- замінна – полягає в наданні дорослим такого змісту освіти та формування в них таких навичок, розумових нахилів, здібностей або рис характеру, які не були набуті ними під час звичайного і обов'язкового навчання в школі;
- належна – полягає, головним чином, у постійному поповненні та оновленні знань і навичок дорослих у сфері політики, ідеології, економіки, різних галузей науки, мистецтва та техніки в обсязі, що не включає шкільну програму, але є безумовно необхідним для виконання відповідних соціальних та професійних обов'язків, що полягають також у подальшому вдосконаленні та розвитку інтелектуальних здібностей, соціальних установок відповідно до поточних та постійно мінливих потреб професійної, соціальної чи сімейної діяльності.

Дослідник підкреслює, що освіта дорослих є тією творчою силою, яка своєю динамікою активізує процеси суспільного життя, формує в людини власний зміст і цілі життя, відображає результати праці, служить задоволенню колективних та індивідуальних освітніх потреб, підвищує професійну та загальну культуру суспільств, а також сприяє зміні умов життя людини та суспільства в цілому (Malewski, 2006, с. 25).

Основною діяльністю в житті дорослої людини є її професійна праця та участь у сімейному, громадському, культурному житті, а також у місцевому самоврядуванні. Ефективність досягнення цілей значною мірою залежить від ефективності форм і методів дій, а також від використання природних ситуацій.

Початку професійної діяльності найчастіше передують підготовка до професії, але є випадки, коли обидва види діяльності відбуваються одночасно. Здобуття професії вимагає від людини оволодіння необхідними знаннями, навичками і сформованості певних якостей особистості. Підтримка професійної діяльності шляхом постійного розширення знань і набуття нових навичок дозволяє людині бути все більш

кваліфікованим, компетентним працівником, а тому й більш «цінною» людиною для професійної діяльності (Kształcenie dorosłych i szkolenia).

Професійна освіта дорослих значною мірою залежить від змін, які відбуваються на робочих місцях у результаті впливу різних чинників або реформування. У Республіці Польща після 1989 р. змінилися вимоги до роботи через політичні зміни, які відбулися в країні (Rólturzycki, 2003), а саме: переходу від централізованої, керованої, командно-адміністративної економіки до ринкової, що мало величезний вплив на систему освіти. Почали звертати увагу на формування таких якостей працівників, як власна ініціатива; ставлення до конкуренції як природного явища; готовність до ризику; почуття відповідальності за себе, близьких, за збереження роботи; здатність до навчання впродовж життя; готовність змінити професію, професійну діяльність тощо.

Підкреслимо, що зміни також відбуваються й у змісті роботи в результаті вдосконалення науки і техніки, які є важливими факторами науково-технічного прогресу (автоматизація та роботизація робочих місць, комп'ютеризація праці). Внаслідок цього працівникам також потрібно здобувати додаткову кваліфікацію через систему освіти дорослих.

Отже, для адаптації в професії відповідно до вимог технологічного швидкозмінного світу, для загального розвитку особистості необхідна неперервна освіта упродовж життя.

Польські урядовці наголошують, що примус і вільний вибір – мотиви та ініціатори прийняття рішень щодо здобуття освіти (Rólturzycki, 2003). Важливість формування мотивів, які спонукають людей приймати рішення щодо підвищення свого рівня освіти, підкреслюється у висновках наукових доповідей, де зазначається, що існує пряма залежність між рівнем початкової освіти та готовністю продовжувати навчання і докладати зусиль для здобуття освіти в дорослому віці. У багатьох країнах були відзначені помітні соціально-економічні відмінності між дорослими учнями та працівниками, які не продовжували здобувати освіти. Під час таких досліджень приділялася увага менш освіченим верствам суспільства. Висновки були очевидними: люди з нижчих соціальних прошарків, які характеризуються нижчим рівнем освіти, мають нижчий рівень мотивації в дорослому віці до навчання. Чим вищий рівень освіти, тим більша мотивація до подальших форм навчання (Rólturzycki, 2003).

Щодо чинників, які можуть перешкоджати прийняттю рішень дорослими щодо участі в освітніх програмах, необхідно також назвати: переконання в соціальній неповноцінності; страх бути висміяним; страх перед невідомістю; відсутність бажання відвідувати школу та вчитися; нестача фінансових ресурсів; фізичні та психічні захворювання; відсутність впевненості в отриманні освіти; протидія з боку сім'ї; відсутність умов для навчання; система праці, яка унеможлиблює навчання; виснаження після роботи; відсутність закладів освіти або їх невідповідність очікуванням дорослих (Borgonovi, 2022). Разом з тим зазначимо, що легко знайти виправдання небажанню вчитися і саморозвиватися. Безсумнівно, є люди, які хочуть вчитися. Такі люди вирішують навчатися у будь-якій організованій формі, якщо помічають, що їм не вистачає необхідних знань та навичок.

Мотиви, якими керуються дорослі, починаючи продовжувати навчання, можуть бути різними, серед них: бажання отримати нові навички та знання, а також їх удосконалити; підготовка до роботи на новій посаді; використання вільного часу; бажання познайомитися з новими цікавими знайомими; підвищення ефективності у виконанні обов'язків; пошук цікавих способів вирватися з рутини; бажання змінити матеріальний статус; очікуване соціальне чи професійне просування; розвиток власної особистості, а також покращення міжособистісних стосунків; розвиток фізичної та

розумової підготовленості; прагнення зрівняти власну освіту з освітою інших людей; тяжіння до підвищення самооцінки; здобуття влади тощо (Pólturzycki, 2003).

Спостереження і досвід свідчать, що більшість дорослих учнів починають навчатися, оскільки цього потребує професійна діяльність або кар'єрне зростання. Більшість дорослих, які проходять різні форми навчання та вдосконалення, сподіваються, що після закінчення навчання вони змінять свою посаду чи вид роботи або повністю змінять професію. Також дорослі вважають, що навчання позначиться на покращенні їх матеріального становища. У такому випадку мотиви, які керують дорослими, можуть сильно відрізнятись. Для одних – це бажання підвищити власну професійну кваліфікацію, для інших – отримати більш ґрунтовні знання, які дозволили б серйозніше просуватися в кар'єрі, а також знання можна було б більш активно використовувати. Треті хотіли б отримати бажаний документ про освіту, який би дозволив підвищити кваліфікацію та досягти власні професійні цілі (Pólturzycki, 2003).

Багато професійно активних людей можуть стикатися з тиском з боку суспільства щодо необхідності здобуття освіти. У багатьох випадках це означає, що їх керівництво повідомляє про те, що вони будуть звільнені, якщо не набудуть додаткової кваліфікації, яка дозволить їм працювати ефективніше. Іноді керівництво прямо зазначає, що без додаткової освіти дорослі не зможуть претендувати на вищу посаду. У першому випадку дорослі через побоювання втрати роботи та труднощів з пошуком іншої, ймовірно, погодяться підвищити свою кваліфікацію. У другому випадку – мотивація співробітників може бути недостатньо сильною, щоб викликати бажання продовжувати навчання. Такі фахівці, як правило, займають посаду, де почуваються комфортно, знають свої обов'язки, і зміни їм не потрібні.

Якщо йдеться про необхідність продовження навчання чи вдосконалення знань та професійних компетентностей, необхідно звернути увагу на ініціаторів цих процесів. Це може бути керівництво, а також можуть бути товариші по роботі, які наполегливо спонукають інших до освіти та науки. Ініціаторами можуть бути близькі люди, зокрема члени сім'ї. З огляду на мотиви громадської думки, це може бути тиск оточення або вимоги певної соціальної групи, до якої належить особа (Desjardins, Rubenson, 2013).

Коли дорослі усвідомлюють мотиви і чинники, що спонукають їх до прийняття рішення почати навчання, вони розуміють, що тільки від них залежить, приймуть вони це рішення чи ні. Варто звернути увагу на ще один чинник, який визначає участь дорослих в освіті – це її доступність. Дуже складно уявити здобуття освіти, якщо є проблеми фінансового характеру або проблеми, пов'язані з розташуванням закладу освіти, придатного для досягнення цієї мети (Drzażdżewski).

Освіта дорослих, або навчальна діяльність дорослих, традиційно розуміється в широкому значенні. Цей термін, який часто згадується в педагогічній, психологічній, соціологічній, економічній літературі або в галузі наук про управління, використовується для опису різних явищ. Аналізуючи літературу з цього питання, можна помітити певну свободу і навіть довільність у вживанні термінів, визначень тощо. Так, науковці із різних галузей знань, які вивчають проблеми освіти дорослих, зазначають, що освіта дорослих залежить від державної ідеології, яка існує в певний історичний період та в конкретному суспільстві.

У результаті використання різних моделей освіти дорослих ми часто отримуємо неоднозначний опис явища, і не завжди результати використання різних підходів є науково достовірними, про що неодноразово наголошували J. Pólturzycki (2003), M. Malewski (2001, 2006), E. Solarczyk-Ambrozik (2002).

Однією з причин такого стану є характер освітньої політики, яка діяла в минулому столітті, і очікування ринку праці. На це звертає увагу M. Malewski (2006), вказуючи, що до кінця 1960-х років загалом були популярні модерністські припущення,

в яких робився «наголос на інституційній тенденції освіти дорослих, тим самим маргіналізувалася і знецінювалася неформальна та інформальна освіта дорослих» (с. 24). Це означає, що самі учасники такої діяльності не надали їй освітнього статусу.

Другою причиною є «організаційні заходи, що полягають у зведенні освіти до навчання», діяльності, яка певний час була підтверджена як історично і соціально, так й ідеологічно. Це означало, що освіта дорослих мала суворо закріплені функції, серед яких домінуючою була компенсаторна. Освіта дорослих відповідала за виконання та ефективно виконання завдань, покладених на цю функцію (Malewski, 2006).

Третя причина полягає в множинності теоретичних контекстів, у яких інтерпретується освіта дорослих, особливо неформальна та інформальна. Деякі з них пов'язують легітимність такої освіти з принципом субсидіарності, застосовуваним у соціальній політиці, згідно з яким будь-яка діяльність, окрім формальної, лише доповнює систему інституційної освіти. Інші вважають неформальну та інформальну освіту методами роботи, а не видами освіти (Malewski, 2006, с. 24).

Відзначимо, що аналіз дискусії в колах польських науковців, які займаються освітньою діяльністю дорослих не дають прямої відповіді на питання, що ж таке «освіта дорослих». Проте, досліджуючи різноманітні форми (типи) освітньої діяльності дорослих і сфери, в яких така діяльність здійснюється, можна зробити певні висновки. Як зазначає М. Malewski (2006), на початку нового століття було запропоновано виділяти 4 види навчальної діяльності:

- Формальна освіта, де суттєвою відмінністю є позиція вчителя, який завдяки офіційним повноваженням може визначити обсяг знань, необхідний дорослим учням для ефективного досягнення цілей, викладених у навчальній програмі.

- Неформальна освіта, що відбувається добровільно. Дорослих, які навчаються, заохочують опанувати системою знань, умінь, навичок, обраних ними, але передбачених певною програмою, використовуючи при цьому допомогу вчителя, який супроводжує їх у процесі навчання.

- Неформальне навчання та вдосконалення, що відбувається, коли вчитель або наставник бере на себе відповідальність за передачу знань іншим дорослим, але без посилання на конкретну навчальну програму чи обсяг змісту. Таке навчання носить спонтанний і випадковий характер і найчастіше стосується робочої ситуації або соціальної діяльності.

- Неформальне навчання, яке розуміється як будь-який вид діяльності, спрямованої на оволодіння знаннями або навичками, що відбувається без заздалегідь розробленої програми та при будь-яких обставинах (Malewski, 2006, с. 3–4).

Класифікація D. Livingstone виглядає цікавою з декількох причин. По-перше, кожний із зазначених типів навчання передбачає цілеспрямованість дій суб'єкта, незалежно від того, чи є суб'єкт індивідуальним (один дорослий) чи колективним (група дорослих). По-друге, в один із видів навчальної діяльності, виділених D. Livingstone, неформальне навчання та вдосконалення, цілеспрямовується лише з одного боку, тобто з боку вчителя або наставника, отже, існує побоювання небезпечної поляризації цього типу освіти, яка в крайньому випадку може призвести до реалізації прихованої програми.

Навчання, на переконання D. Livingstone (1999), представляється як процес виключно суб'єктивної діяльності дорослих, а не соціальний процес.

Пропозиція розглядати суспільство як функціонуюче в сучасному світі, з одного боку, а з іншого – як систему, дозволяє вченим досліджувати освіту дорослих і навчання впродовж життя в контексті сучасного життя суспільства. Такий підхід дозволяє вивчати освіту дорослих за різними аспектами життя суспільства та особистості: освіта як соціальна сфера, яка «розривається» для досягнення суспільних

та особистих інтересів. Наприклад, освіта дорослих як інструмент для подолання безробіття та функціонування економіки держави в цілому; освіта дорослих як інструмент задоволення особистих потреб у саморозвитку, самовідтворенні тощо. Це також дозволяє, як зазначає J. Rólturzycki (2003), охарактеризувати протиріччя, що пронизують андрагогіку, а в ширшому сенсі – освіту дорослих, і ідентифікувати патології дискурсивної практики, що постають навколо ідеї навчання впродовж життя. Професійна практика, як і сама теорія освіти дорослих, колонізуються повністю незалежною стратегічною та інструментальною раціональністю цілей і засобів, яка диктує, що освіта підпорядковується системним імперативам ефективності, підзвітності, професійної корисності тощо (Rólturzycki, 2003, с. 40).

Сутність цього критичного підходу до питання сучасної освіти дорослих полягає у тому, що капіталістична модернізація слідує моделі, згідно з якою інструментальна раціональність виходить за межі сфер економіки та держави, вривається в комунікативно та морально структуровані сфери життя, нав'язуючи практики, засновані на комунікативній раціональності. Як зазначає В. Соорег (2010), вивчаючи проблему системного заплутування соціальної роботи в епоху неолібералізму, регулятивну культуру «національних стандартів», нав'язану зверху працівникам культури, пов'язану з освітою, разом із вірою в здатність визначати й описувати «хороші практики», деформує досвід навчання та робить учнів недієздатними.

Аналізуючи сучасну польську літературу з андрагогіки, можна дійти висновку, що дослідження та твердження, які далекі від бачення навчання впродовж життя, запропоноване ЮНЕСКО, стають дедалі популярнішими. Відзначаємо, що Міжнародний форум громадянського суспільства, який відбувся в Белені, Бразилія безпосередньо перед Міжнародною конференцією з освіти дорослих, організованою ЮНЕСКО в 2009 році, також погодився, що з точки зору організацій громадянського суспільства, освіта дорослих має сприяти не тільки економічному розвитку чи працевлаштуванню, як наголошує більшість державних політиків, але й добробуту окремих осіб і громад, а також просуванню демократичного громадянства (CONFINTEA VI, 2010).

Соціальні, організаційні та економічні реалії життя, подовження терміну професійної діяльності висувають перед сучасною людиною дуже високі вимоги. Бути в курсі подій, новин, нової інформації, удосконалення техніко-технологічних процесів, впровадження інновацій – все це є умовою підтримки професійної форми та ефективного виконання ролі працівника. Експерти виділяють чотири основні завдання оптимальної професійної поведінки сучасного працівника (Kruszelnicki, 2018):

- *увага до кваліфікації* (її слід постійно підвищувати, щоб не втратити своєї актуальності та корисності);
- *набуття досвіду* (будучи експертом, професіоналом, працівник стає більш конкурентоспроможним і затребуваним на ринку праці, що дає гарантії стабільності працевлаштування);
- *збереження професійної гнучкості* (здатності до перепідготовки);
- *охорона здоров'я* (умова ефективності в кожній сфері життя).

Рефлексивно спостерігаючи за дійсністю, необхідно визнати, що ці рекомендації є найбільш справедливими для сучасного світу. Водночас їх реалізація нав'язує працівникові потребу в постійній активності, систематичній турботі про власний розвиток, самовдосконалення, потребу бути в системі освіти, постійно навчатися. Дорослий працівник повинен весь час бути пізнавально активним. Працівник, який піклується про свій інтелектуальний розвиток, також сприяє прибуткам організації, які фактично стають організаціями знань (Kruszelnicki, 2018).

Коли працівники неперервно підвищують свою кваліфікацію, переваги, які мають організації, включають (Rólturzycki, 2003):

- специфічний організаційний клімат, заснований на командній роботі (спрацьовує механізм синергії);
- використання, накопичення та передачу знань;
- розвиток конкурентної переваги в результаті наявності унікальних, специфічних компетентностей;
- підвищення ефективності та результативності.

Існує думка, що суб'єкти сучасної економіки хочуть мати у своїх ресурсах працівників із певними (високими), а бажано найвищими компетентностями. Кваліфікований персонал визначає конкурентну перевагу, позицію на ринку, дає можливість розуміння і впливу на економіку. Тому сучасні підприємства все більш свідомо інвестують у розвиток та підвищення кваліфікації свого людського ресурсу, отримуючи як результат підвищення прибутків.

ВИСНОВКИ

Одне із головних припущень андрагогіки полягає в тому, що дорослі навчаються, коли відчують потребу, що вони роблять це найкраще в неформальних ситуаціях. Польські дослідники зазначають, що в андрагогічній перспективі люди вільні розумно мислити і діяти відповідно до своїх потреб та інтересів, визначених суб'єктивно.

Польські дослідники ставлять правомірне запитання: освіта дорослих – це необхідність чи вільний вибір? На це запитання важко відповісти однозначно. Дорослі повинні усвідомлювати, що в наш час відбувається надзвичайно швидкий розвиток науки і техніки, зміни в соціально-економічних відносинах, які змушують людей діяти певним чином. Йдеться не лише про підвищення кваліфікації за фахом, а й про навчання в іншому напрямі. Причин такої поведінки може бути багато. Ми можемо говорити про внутрішній примус, який спонукає дорослу людину до подальшої освіти, він є результатом здорового глузду в оцінці ситуації навколо. Це примус, що є наслідком самого бажання підвищити власну кваліфікацію, розширити нові знання чи навички. Можна також говорити і про зовнішній примус, про який йшлося вище. Таким чином, польські дослідники проблем освіти дорослих неоднозначно розглядають мотиви та спонукальні чинники до освіти дорослої людини.

Список використаної літератури

1. Топузов О. Профільне навчання як необхідна умова функціонування неперервної професійної освіти / І. А. Зязюн (ред.). *Я-концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості: збірник наукових праць*. Київ: НАПН України, 2014. С. 242–247.
2. Borgonovi F. Lessons from the pandemic for the future of lifelong learning systems. *UIL Blog*. 2022. URL: <https://thelifelonglearningblog.uil.unesco.org/2022/05/02/lessons-from-the-pandemic-for-the-future-of-lifelong-learning-systems/> (дата звернення: 18.09.2023).
3. CONFINTEA VI. Belém Framework for Action: harnessing the power and potential of adult learning and education for a viable future. UNESCO. 2010. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187789> (дата звернення: 01.09.2023).
4. Cooper B. Educating Social Workers for Lifeworld and System / M. Murphy, T. Fleming (Eds.). *Habermas, Critical Theory, and Education*. London: Routledge, 2010. P. 169–184. URL: <http://oro.open.ac.uk/19487> (дата звернення: 01.07.2023).
5. Desjardins R., Rubenson K. Participation Patterns in Adult Education: the role of institutions and public policy frameworks in resolving coordination problems. *European Journal of Education*. 2013. № 48 (2). P. 262–280. URL: <https://www.jstor.org/stable/26357803> (дата звернення: 23.07.2023).

6. Drzażdżewski S. Edukacja dorosłych nie kończy się na uczelni. *Zintegrowany System Kwalifikacji*. URL: <https://kwalifikacje.edu.pl/edukacja-doroslych-nie-konczy-sie-na-uczelni/> (дата звернення: 03.09.2023).
7. Kruszelnicki W. Edukacja dorosłych między systemem a światem życia: interwencje krytyczne. *Edukacja Dorosłych*. 2018. № 1. S. 41–58. URL: <https://core.ac.uk/reader/197754660> (дата звернення: 01.07. 2023).
8. Kształcenie dorosłych i szkolenia. Poland. *Eurydice*. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/pl/national-education-systems/poland/ksztalcenie-doroslych-i-szkolenia> (дата звернення: 03.09.2023).
9. Livingstone D. W. Exploring the icebergs of adult learning: Findings of the First Canadian Survey of Informal Learning Practices. *The Canadian Journal for the Study of Adult Education*. 1999. № 13 (2). P. 49–72. URL: <https://cjsae.library.dal.ca/index.php/cjsae/article/view/2000> (дата звернення: 01.07. 2023).
10. Małewski M. W poszukiwaniu teorii uczenia się ludzi dorosłych. *Teraźniejszość, Człowiek, Edukacja*. 2006. № 2. S. 23–51.
11. Moos J. Łódzkie innowacje pedagogiczne w edukacji ustawicznej. *Łódz pedagogical innovations in continuing education. Edukacja ustawiczna dorosłych = Polish Journal of Continuing Education*. 2012. № 3. S. 41–54.
12. Obwieszczenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 grudnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. 2018. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000227> (дата звернення: 18.09.2023).
13. Perspektywa Uczenia się przez całe życie. *Ministerstwo Edukacji i Nauki*. 13.01.2014. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/perspektywa-uczenia-sie-przez-cale-zycie> (дата звернення: 03.09.2023).
14. Pólturzycki J. Aktualne niepokoje w sprawie edukacji ustawicznej, *Rocznik Andragogiczny*. 2003. T. 10. S. 37–53.
15. Strategia umiejętności OECD Polska. Wnioski i rekomendacje. Streszczenie raportu. 2019. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/publikacja-raportu-strategia-umiejetnosci-oecd-polska> (дата звернення: 03.09.2023).
16. Solarczyk-Ambrozik E. Przemiany współczesnego świata – globalne wyzwania edukacyjne / A. Zbierzchowska (red.). *Kształcenie ustawiczne w warunkach globalizacji i rozwoju społeczeństwa informacyjnego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2002. S. 13–19. URL: <https://instytut.info/wp-content/uploads/2016/08/06-Solarczyk-Ambrozik.pdf> (дата звернення: 01.07. 2023).
17. Uchwała Nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020. 2013. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20130000640> (дата звернення: 03.09.2023).
18. UNESCO Recommendation on Adult Learning and Education. 2015. URL: <https://uil.unesco.org/adult-education/unesco-recommendation/unesco-recommendation-adult-learning-and-education-2015> (дата звернення: 18.09.2023).

References

- Topuzov, O. (2014). Profilne navchannya yak neobhidna umova funkcionuvannya neperervnoyi profesijnoyi osviti [Professional training as a necessary condition for the functioning of continuous professional education]. In I. A. Ziazun (Ed.), *Ya-koncepciya akademika Nelli Nichkalo u vimiri profesijnogo rozvitku osobistosti: zbirnik naukovih prac* (pp. 242–247). NAES of Ukraine.
- Borgonovi, F. (2022). Lessons from the pandemic for the future of lifelong learning systems. *UIL Blog*. <https://thelifelonglearningblog.uil.unesco.org/2022/05/02/lessons-from-the-pandemic-for-the-future-of-lifelong-learning-systems/>
- CONFINTEA VI (2010). *Belém Framework for Action: harnessing the power and potential of adult learning and education for a viable future*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187789>
- Cooper, B. (2010). Educating social workers for lifeworld and system. In: M. Murphy, T. Fleming (Eds.), *Habermas, Critical Theory and Education. International Studies in the Philosophy of Education* (pp. 169–184). Routledge. <http://oro.open.ac.uk/19487>
- Desjardins, R., Rubenson, K. (2013). Participation Patterns in Adult Education: the role of institutions and public policy frameworks in resolving coordination problems. *European Journal of Education*, 48 (2), 262–280. <https://www.jstor.org/stable/26357803>
- Drzażdżewski, S. Edukacja dorosłych nie kończy się na uczelni. *Zintegrowany System Kwalifikacji*. <https://kwalifikacje.edu.pl/edukacja-doroslych-nie-konczy-sie-na-uczelni/>

- Kruszelnicki, W. (2018). Edukacja dorosłych między systemem a światem życia: interwencje krytyczne. *Edukacja Dorosłych*, 1, 41–58. <https://core.ac.uk/reader/197754660>
- Kształcenie dorosłych i szkolenia. Poland. *Eurydice*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/pl/national-education-systems/poland/ksztalcenie-doroslych-i-szkolenia>
- Livingstone, D. (1999). Exploring the Icebergs of Adult Learning: Findings of the First Canadian Survey of Informal Learning Practices. *Canadian Journal for the Study of Adult Education*, 13 (2), 49–72. <https://cjsae.library.dal.ca/index.php/cjsae/article/view/2000>
- Malewski, M. (2006). W poszukiwaniu teorii uczenia się ludzi dorosłych. *Teraźniejszość, Człowiek, Edukacja*, 2, 23–51.
- Moos, J. (2012). Łódzkie innowacje pedagogiczne w edukacji ustawicznej. *Łódz pedagogical innovations in continuing education. Edukacja ustawiczna dorosłych = Polish Journal of Continuing Education*, 3, 41–54.
- Obwieszczenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 grudnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania* (2018). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000227>
- Perspektywa Uczenia się przez całe życie (13.01.2014). *Ministerstwo Edukacji i Nauki*. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/perspektywa-uczenia-sie-przez-cale-zycie>
- Pólturzycki, J. (2003). Aktualne niepokoje w sprawie edukacji ustawicznej, *Rocznik Andragogiczny*, 10, 37–53.
- Strategia umiejętności OECD Polska. Wnioski i rekomendacje. Streszczenie raportu* (2019). <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/publikacja-raportu-strategia-umiejetnosci-oecd-polska>
- Solarczyk-Ambrozik, E. (2002). Przemiany współczesnego świata – globalne wyzwania edukacyjne. In A. Zbierzchowska (red.), *Kształcenie ustawiczne w warunkach globalizacji i rozwoju społeczeństwa informacyjnego* (ss. 13–19). Wydawnictwo Naukowe UAM. <https://instytut.info/wp-content/uploads/2016/08/06-Solarczyk-Ambrozik.pdf>
- Uchwała Nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020* (2013). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20130000640>
- UNESCO Recommendation on Adult Learning and Education* (2015). <https://uil.unesco.org/adult-education/unesco-recommendation/unesco-recommendation-adult-learning-and-education-2015>

Стаття надійшла до редакції 10.09.2023

Прийнято до друку 26.10.2023

THE PROBLEM OF ADULT EDUCATION IN THE REPUBLIC OF POLAND: PEDAGOGICAL DISCOURSE

Maria Yaremchuk

ORCID iD 0009-0006-1224-5226

Master's student of Faculty of Pedagogical Education,

Borys Grinchenko Kyiv University,

18/2 I. Shamo Blvd, 02154 Kyiv, Ukraine,

mashayaremchuk2000@ukr.net

The article is devoted to the analysis of the pedagogical discourse of the problem of adult education in the Republic of Poland. Adult education is considered from the point of view of a holistic life as a process of adult development. It is shown that the functions and goals of adult education have changed over the years. However, adult education was not noticed at the formal level, despite its existence. In fact, the development of adult education in the Republic of Poland began with the rapid development of technology and science, as well as with the changes occurring in socio-economic relations. In the Republic of Poland, the most significant concepts of adult education appeared during the crisis of the feudal economy and the need to provide assistance to the Polish state in restoring Poland's independence. In those days, education was dominated by the goals of patriotic education combined with the solidarity of workers. In our time, there is an extremely rapid development of science and technology, changes in socio-economic relations, which force people to continuously improve their qualifications. Polish researchers of adult education identify 4 main tasks of optimal professional behavior of a modern employee: attention to qualifications; gaining professional experience; preservation of professional flexibility; health care. Adult education takes place in accordance with the following types of educational activities: formal education; non-formal education according to a certain program; informal learning and improvement without reference to a specific curriculum or scope of content;

informal learning as any type of activity without a previously developed program and under any circumstances.

Key words: *adult education, motives and motivating factors for education, adult student, formal education, non-formal education, informal education.*